

Barcelona Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021

La dimensió escolar i educativa

Índex

Durant tot l'any 2021, a més de ser la seu de la cimera global de ciutats del Pacte de Milà, Barcelona serà Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021	3
Objectius.....	3
1. Millorar la salut de les persones fomentant dietes saludables	3
2. Combatre l'emergència climàtica impulsant canvis dràstics en els sistemes alimentaris.....	4
3. Enfortir les economies locals sostenibles impulsant aquestes economies.....	4
Una Capitalitat en temps de pandèmia	4
Dades sobre hàbits d'alimentació en infants i adolescents ...	5
La dimensió escolar i educativa	7
Activitats	8
Alineació de programes i activitats	8
Focalitzar els aprenentatges cap a l'alimentació sostenible ..	9
Propostes renovades i noves.....	9
Formació del professorat.....	10
Compartir i visibilitzar el compromís de la comunitat educativa .	10

Durant tot l'any 2021, a més de ser la seu de la cimera global de ciutats del Pacte de Milà¹, Barcelona serà Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021

L'alimentació sostenible, justa i sana serà el principal element vertebrador.

- Barcelona acollirà una sèrie d'esdeveniments i iniciatives, tant a la ciutat com a l'entorn metropolità, que tindran com a element vertebrador principal l'alimentació sostenible, justa i sana.
- Barcelona desplegarà polítiques i projectes alimentaris per situar la metròpoli de Barcelona com a referència en aquest àmbit.
- Barcelona construirà una estratègia de polítiques alimentàries amb horitzó 2030.

Objectius

La capitalitat de l'alimentació sostenible és una palanca per impulsar una **transició alimentària** amb la qual aconseguir els objectius següents:

Les dietes inadequades es vinculen amb un 70% de les morts per malalties cròniques no transmissibles.

1. Millorar la salut de les persones fomentant dietes saludables

L'alimentació és un factor clau en la nostra salut. Els aliments són la palanca més potent per millorar la salut humana i la sostenibilitat ecològica del planeta. Segons els experts, en les properes dècades cal duplicar el consum d'aliments saludables i sostenibles com ara fruites, verdures, llegums, fruits secs i llavors, prioritzant-ne la producció ecològica i local. També cal reduir significativament els consums de sucres afegits i greixos saturats, així com la proteïna animal (especialment carn vermella), tot prioritzant la carn que prové de ramaderia ecològica i extensiva.

Les dietes inadequades, basades en menjar ràpid i en aliments ultraprocesats, han esdevingut un perill creixent per a certs sectors de la societat. De fet, a Barcelona, el 10% dels infants d'entre 3 i 4 anys pateixen obesitat infantil.

Ja sigui per una dieta inadequada o per la ingesta de tòxics, l'alimentació es vincula amb un 70% de les morts per malalties cròniques no transmissibles (incloses un 25% de les formes de càncer).

---

¹ Signat l'octubre del 2015 i subscrit actualment per més de 209 ciutats a tot el món, el Pacte de Milà de Polítiques Alimentàries Urbanes o Pacte de Milà és un tractat voluntari signat per les ciutats que es comprometen a **impulsar sistemes agroalimentaris sostenibles, inclusivament, resilents, segurs i diversificats**, per assegurar menjar saludable i accessible a totes les persones i amb l'objectiu de reduir el malbaratament alimentari, preservar la biodiversitat i, a la vegada, mitigar els efectes de la crisi climàtica i adaptar-s'hi.

El sistema agroalimentari és el responsable del 21 % al 37 % de les emissions de gasos amb efecte hivernacle (IPPC2019)

Més d'un 68 % de la ciutadania de Barcelona està disposada a comprar aliments ecològics i de proximitat per fer front a l'emergència climàtica

La Covid-19 ha posat de relleu les vulnerabilitats dels sistemes alimentaris.

2. Combatre l'emergència climàtica impulsant canvis dràstics en els sistemes alimentaris.

Per aconseguir l'objectiu de lluitar contra el canvi climàtic necessàries per garantir la continuïtat de la vida a la Terra tal com la coneixem, cal impulsar canvis dràstics en els sistemes alimentaris.

L'any de la capitalitat tindrà lloc pocs mesos després de la Cimera del Canvi Climàtic de les Nacions Unides a Glasgow i servirà, entre altres, per aprofundir en la relació entre sistemes alimentaris i l'emergència climàtica.

3. Enfortir les economies locals sostenibles impulsant aquestes economies

El sector alimentari és una peça principal de l'economia catalana. L'aposta per l'alimentació sostenible, a més de ser una aposta per la salut de les persones i el planeta, és també una gran oportunitat per impulsar les economies locals i sostenibles.

La ciutadania de Barcelona està àmpliament predisposada a donar suport a les economies arrelades en l'alimentació sostenible. A través de la producció, la distribució i la venda d'aliments justos, sans i sostenibles, es genera una oportunitat de benefici econòmic per als agents vehiculadors de l'alimentació sostenible, especialment per a la pagesia local, el sector de la restauració sostenible o el petit comerç. Amb les seves pràctiques agràries i comercials sostenibles, reforcen l'equilibri territorial, preserven el mosaic característic del paisatge agrícola, respecten la sobirania alimentària dels països del sud global i contribueixen a combatre l'emergència climàtica.

L'any de la capitalitat de l'alimentació sostenible 2021 és també una oportunitat per fer visibles, regenerar i celebrar els lligams d'interconnexió i interdependència entre el camp i la ciutat.

Capitalitat en temps de pandèmia

La COVID-19, entre moltes altres coses, ha posat en relleu les vulnerabilitats dels sistemes alimentaris en tres fronts:

1. En primer lloc, l'**agricultura i la ramaderia industrials** estan intensificant la pèrdua d'**hàbitats d'altres espècies** i estan creant les condicions idònies perquè els virus emergeixin i es propaguin.
2. En segon lloc, aquesta crisi ha posat a prova la resistència **de les cadenes globals de subministrament d'aliments**.
3. En tercer lloc, entre els efectes de la crisi econòmica que ja es comença a estendre, s'ho entreveu **un increment significatiu de la desigualtat i la pobresa alimentària**, sobretot en clau femenina.

Per això, centrar-nos en l'alimentació sostenible és de vital importància per desenvolupar i millorar la nostra resiliència i donar respostes adequades, ràpides, justes i efectives a futures situacions d'emergència, com per exemple les vinculades a l'emergència climàtica.

Dades sobre hàbits d'alimentació en infants i adolescents

Les dades que ens aporta l'Enquesta FRESC, factors de risc en estudiants de secundària (ASPB 2016) informen del camí de millora en la presa de consciència

La dimensió educativa de la capitalitat per a la sobirania alimentària que exposem a continuació es fonamenta en el principi d'aprendre a tenir cura d'un mateix i del món en què vivim com a base essencial per a la formació de persones lliures i responsables.

Els hàbits saludables d'infants i joves s'eduquen i s'adquireixen sobretot a l'entorn familiar, però l'escola té un paper clau en la compensació de desigualtats o de pautes d'alimentació poc saludables.

Les dades que ens aporta l'Enquesta FRESC (factors de risc en estudiants de secundària) feta el 2016 per l'ASPB informen del camí de millora en la presa de consciència de l'alimentació per part d'infants i adolescents. En destaquem només les més rellevants:

- **Esmorzar:** El 18 % de les noies i el 16 % dels nois d'entre 14 i 18 anys surten de casa sense esmorzar. Aquesta tendència creix amb l'edat i s'ha agreujat des del 2008.
- **Sopar davant d'una pantalla:** El percentatge és del 47,1 % dels nois i del 45,5 % de les noies de 2n d'ESO, i a 4t d'ESO i 2n de batxillerat i CFGM, augmenta fins aproximadament el 56 % en els cas dels nois i el 51 % en el de les noies. S'observa que la incidència és, en tots els cursos, superior en els nois. El percentatge creix fins a 10 punts entre els adolescents dels barris desafavorits.
- **Insuficiència alimentària:** Hi ha un 9 % d'adolescents que declaren que sovint o algunes vegades van a l'institut amb gana per insuficiència alimentària, i prop d'un 2 % diuen que es troben sempre en aquesta situació.
- **Excés de pes:** El percentatge d'alumnat de 2n d'ESO que presenta sobrepès i obesitat en els nois és del 23,0 i 10,1 %, respectivament, i en les noies, del 20,2 i el 6,4 %, respectivament. Els percentatges disminueixen amb l'edat i sempre són més grans en els nois. S'incrementen fins a 9 punts en el cas de les noies dels barris més desafavorits.
- **Satisfacció corporal:** Un 56 % de les noies dels barris més desafavorits declaren que no estan satisfetes amb el seu cos.
- **Dieta per perdre pes:** El 28,3 % d'alumnes de 2n d'ESO, el 42,4 % de 4t d'ESO i el 47,0 % de 2n de batxillerat i CFGM han fet alguna dieta per aprimar-se

De l'informe *Dades clau d'infància i adolescència a Barcelona 2019*, elaborat per l'IERMB, destaquem:

- **El biaix de gènere:** Els nens tenen més sovint sobrepès o obesitat que les nenes (38,2 % vs. 35,5 %), diferència que s'accentua en l'adolescència (28,3 % vs. 22,7 %). Tot i així, les noies adolescents són les que diuen que estan menys satisfetes tant amb la seva salut com, sobretot, amb el seu

cos: el 44,6 % de noies no estan prou satisfetes amb la seva salut (vs. el 27,8 % de nois) i el 79,8 % no estan prou satisfetes amb el seu cos (vs. el 71,7 % de nois).

- **Les desigualtats territorials:** Els infants que viuen en contextos de renda baixa tenen pitjor percepció de la seva salut i, a més, tenen més problemes de sobrepès i d'obesitat, tant en la infància com en l'adolescència, que els que viuen en contextos de renda alta.

El 87 % dels infants de 10 a 12 anys que viuen amb privació material severa expressen que estan descontents amb la seva salut, respecte del 12 % dels infants que no viuen en la pobresa (*Enquesta de benestar subjectiu de la infància a Barcelona, 2017*, Institut Infància i Adolescència).

- **Els hàbits saludables:** Només el 7,1 % dels infants i adolescents d'entre 3 i 17 anys mengen les 5 racions mínimes recomanades de fruita i hortalisses al dia. S'observa una millor pauta entre la petita infància de 0 a 5 anys (11,2 % mengen les 5 racions) respecte dels infants de 6 a 11 anys (5,1 %) i dels adolescents de 12 a 17 anys (5,7 %).

Quan es pregunta als infants què entenen per hàbits saludables, dos dels elements principals que refereixen són **l'activitat física i l'alimentació**.

Com pensen els nens i nenes de 10 a 12 anys de Barcelona que podem millorar el seu benestar en l'àmbit personal?

- Aconseguint que les persones adultes els ajudin a promoure la seva autoestima i a acceptar millor el seu propi cos.
- Posant més èmfasi a ensenyar-los a cuidar-se millor i a tenir hàbits saludables.
- Facilitant-los més temps per poder-se relaxar, parlar i passar-s'ho bé en família.
- Afavorint que dediquin menys temps d'estudi fora de l'escola i que disposin de més temps per jugar i estar amb els amics i amigues.

La dimensió escolar i educativa

«Perquè aquests són temps turbulents. El món es rejoveneix, i les aspiracions en drets humans i dignitat s'eixamplen. Les societats estan més connectades que mai, però la intolerància i el conflicte continuen estesos. Sorgeixen nous centres de poder, però les desigualtats s'intensifiquen i el planeta està sota pressió. Les oportunitats per a un desenvolupament sostenible i inclusiu són enormes, però les dificultats són exorbitants i complexes.

»El món canvia; l'educació també ha de canviar. Les societats viuen transformacions profundes arreu, i això exigeix noves formes d'educació per promoure les competències que necessiten les societats i les economies, avui i demà. Això representa anar més enllà de l'alfabetisme i l'aritmètica per centrarnos en entorns d'aprenentatge i en nous enfocaments de l'aprenentatge per assolir més justícia, equitat social i solidaritat global.

»L'educació hauria de ser aprendre a viure en un planeta sota pressió. Hauria de ser alfabetisme cultural, sobre la base del respecte i la dignitat per a tothom, que contribuís a unir les dimensions social, econòmica i mediambiental del desenvolupament sostenible.

»Aquesta és una visió humanista de l'educació com un bé comú essencial.»

El debat sobre la sobirania alimentària entra als centres educatius com un altre eix vertebrador del projecte educatiu

Una alimentació saludable, globalment justa i sostenible és clau per a una educació que doni resposta a les necessitats socials, econòmiques i mediambientals, que «vagi més enllà de l'alfabetisme i l'aritmètica» i posicioni críticament els aprenents davant del sistema alimentari. Des de l'últim terç del segle XX, el món educatiu ha hagut d'adaptar-se als canvis d'aquesta època turbulenta i ressituar-se davant de reptes nous produïts per canvis culturals profunds i noves sensibilitats que no accepten antics criteris i obliguen a repensar prioritats i valors: la diversitat cultural, l'equitat, la inclusió, la sostenibilitat, la igualtat i la identitat sexual. Aquests debats han entrat als centres educatius i n'han anat vertebrant els projectes.

L'alimentació sempre ha estat present en l'educació, però l'escenari de Barcelona Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021 és una oportunitat perquè a tots els centres educatius de la ciutat, públics i concertats, de totes les etapes educatives no universitàries, hi entri el debat de com cal educar infants i joves perquè «aprenquin a viure» com a ciutadans responsables i crítics i per capacitar-los per contribuir a un sistema més respectuós amb la sobirania alimentària i el bé comú.

Activitats

curs 2020-2021 el recordarem com el curs que vam aconseguir obrir les escoles cada dia. No és un curs fàcil. L'objectiu d'aquest curs és, malgrat el context d'incertesa, garantir una vida escolar com més normal millor. No es tracta de fer més coses, es tracta de no deixar de fer allò que realment és important. D'altra banda, bona part dels centres de la ciutat, públics i concertats, de primària i de secundària, han treballat i treballen des de fa anys, a través d'activitats, projectes i programes consolidats (alguns inclosos en la Convocatòria Unificada de Programes), molts aspectes vinculats directament o indirectament amb els objectius de Barcelona Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021. S'ha donat nou valor a la riquesa del coneixement adquirit i de la cultura consolidada, i ara és un moment molt oportú per mostrar aquest tresor amb una mirada nova.

Així mateix, ara disposem d'activitats educatives també consolidades i metodològicament fonamentades que permeten enfocar l'objectiu d'aprenentatge cap als reptes plantejats per Barcelona Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021.

A més, tenim experiències reeixides que ara tenen l'oportunitat de repensar-se en clau d'alimentació sostenible.

Finalment, de ben segur que trobarem energia i il·lusió per crear alguna proposta nova que ens permeti sensibilitzar l'alumnat i donar suport a l'aprenentatge per una alimentació sostenible.

I no oblidem l'acompanyament al professorat, que es materialitza amb propostes formatives específiques.

Alineació de programes i activitats

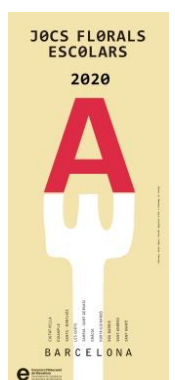
Un gran nombre de centres de la ciutat participen en programes i activitats organitzats pe **Escoles+Sostenibles** i/o l'**Agència de Salut Pública de Barcelona**.

Els objectius d'aquests programes encaixen amb els de la capitalitat, de manera que es poden alinear fàcilment amb Barcelona Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021. Aquestes organitzacions, doncs, hi han participat, concretament en l'àmbit educatiu, i poden donar suport als centres amb els quals estan col·laborant per animar les seves activitats.

Així mateix, seguint la seqüència i el calendari previstos (per a aquest curs o per al següent), es pot plantejar a l'alumnat l'oportunitat d'escollir l'alimentació sostenible com a nucli de les activitats dels **Jocs Florals Escolars**, de l'**Audiència Pública a les noies i als nois** o del **Dia de la Diversitat**. Els centres de recursos pedagògics (CRP) i els tècnics que gestionen aquestes activitats ofereixen als centres el suport que puguin necessitar.

CSB Consorci Sanitari de Barcelona

Molts altres àmbits municipals, mitjançant els seus programes d'activitats educatives, s'estan alineant amb els objectius de la capitalitat per oferir als centres de la ciutat més recursos pedagògics, com ara el Programa d'Activitats Educatives (PAE) de l'IMEB o els Mercats Municipals.

Focalitzar els aprenentatges cap a l'alimentació sostenible

L'ampli ventall de preguntes i de reptes que planteja el canvi de sistema alimentari en totes les seves fases, des de la producció fins al consum i els residus, permet aprofundir i indagar pràcticament totes les àrees del coneixement i, alhora, interessar els joves que han de fer el **treball de recerca** o els grups que volen participar en un **projecte d'aprenentatge i servei**. (Els centres implicats en el Pla de Barris poden oferir al seu alumnat suport per desenvolupar en condicions d'equitat el treball de recerca sobre l'alimentació sostenible.)

Els tècnics del Consorci d'Educació i dels CRP també poden orientar els centres per enfocar els treballs de recerca en els reptes i els projectes ApS de l'alimentació sostenible.

Propostes renovades i noves

La Biblioteca de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, en col·laboració amb el Consorci d'Educació, posa a la disposició de docents, educadors i centres diverses **maletes de llibres de literatura infantil**² pensats per suggerir el treball i la conversa amb els infants d'educació infantil i primària sobre el coneixement, els valors i les actituds relacionats amb l'alimentació sostenible, saludable i globalment justa. Aquestes maletes aniran acompanyades d'un catàleg d'intencionalitat pedagògica i estaran disponibles des de la primavera del 2021 fins a finals del curs 2021-2022.

Encara que no ho podem concretar perquè estem en fase de construcció, esperem poder oferir, en col·laboració amb els serveis educatius de diversos museus de la ciutat, propostes d'activitats artístiques per als centres, amb la

---

² Les maletes pedagògiques seguiran el protocol d'higiene corresponent per a la prevenció de la COVID-19

possibilitat de fer una lectura artística dels sistemes alimentaris a través de les obres d'art. Aquestes activitats s'oferiran a partir del setembre del 2021.

Formació del professorat

Al llarg del segon trimestre d'aquest curs, proposarem **activitats formatives** adreçades al professorat amb l'objectiu de sensibilitzar-lo i facilitar que pugui actualitzar-se científicament i reflexionar, per obrir vies de treball als centres en coherència i coordinació amb el projecte i fer propostes didàctiques i pedagògiques per introduir, en els processos educatius i d'aprenentatge de les etapes obligatòries, els valors i els criteris del dret a l'alimentació com un bé comú.

Compartir i fer visible el compromís de la comunitat educativa

Entenen que el final de la seqüència d'aprenentatge és poder valorar i reflexionar sobre el que s'ha après, i això s'ha de fer d'una manera compartida. Cal trobar el moment, la manera i l'espai per poder fer visible el conjunt del treball dut a terme, fer-ne un inventari per poder dimensionar el moment en què s'ha arribat i també celebrar com a comunitat i com a ciutat el compromís del món educatiu.

A finals de l'any 2021, coincidint amb el final del primer trimestre escolar, seria el moment de mostrar i exposar el conjunt de feines, com també de dur a terme alguna iniciativa de celebració i reconeixement.

Durant el primer semestre de l'any recollirem les propostes i els suggeriments dels centres per acordar com compartim i celebrem amb la ciutat la feina feta.